

Мр *Ивана КРСТИЋ-МИСТРИЦЕЛОВИЋ*
Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Приказ монографије
Жандармерија у Србији
(кроз законе и друге прописе)

аутора генерал-мајора *Жарка БРАКОВИЋА* и
доц. др *Томислава РАДОВИЋА*

Научна и стручна литература која се бави историјским развитком полицијских власти у Србији је од јуна 2011. године богатија за монографију под насловом *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, аутора генерал-мајора Жарка Браковића и доц. др Томислава Радовића¹. Монографија представља резултат упорности и дугогодишњег истраживачког рада аутора који су ову материју учинили доступном не само стручној, већ и широј јавности. У питању је дело које и по замисли самих аутора представља први корак у напорима да се на једном месту објави део обимне историјско-документарне грађе о развоју полиције и жандармерије у Србији. Објављивање најважнијих правних прописа којима је ова област била регулисана у великој мери олакшава будућа истраживања, представљајући њихов поуздани основ и смерницу. С друге стране, и сви заинтересовани се читањем ове монографије могу упознати са ранијим, али и са актуелним решењима значајних питања из ове области. Обимна материја развоја жандармеријске службе у Србији, од њеног оснивања до данас, обрађена је на 271 страни и систематизована у два дела.

Први део монографије се састоји од седам поглавља, укључујући уводне напомене и закључак, у којима се хронолошки и систематично анализира развитак жандармерије у Србији. У *Уводним напоменама* аутори нас упознају са значењем речи „жандармерија“, аргументовано констатујући да жандармеријске јединице представљају елитне делове службе за обављање полицијских послова у многим земљама. Наглашавајући улогу коју је жандармерија имала у многим историјским догађајима на нашим просторима, аутори, без улажења у вредносне судове, ову чињеницу истичу као додатни разлог интересовања за ову институцију. У другом поглављу под насловом *Уопште о настанку и историјском развоју жандармеријске службе*, аутори нас упознају са

¹ Издавач: „Обележја“, Београд; Суиздавач: Криминалистичко-полицијска академија, Београд-Земун, Република Србија, јун 2011.

историјским коренима жандармерије који се могу наћи још у старом Риму. Од нововековних држава Француска је прва организовала жандармерију којој је поверено старање о унутрашњем реду и миру, како у држави, тако и у војсци. Постојање жандармерије у Француској није ни касније, упркос променама политичких прилика, било доведено у питање, те је француска жандармерија постала узор другим државама у изградњи ове војно-полицијске установе. Изузетак у овом погледу представљала је Енглеска, у којој су већ од раније постојали тзв. „констаблери“, једна врста жандарма као органа јавне безбедности. И у Србији је, половином 19. века, формирана жандармеријска оружана и војнички устројена чета, задужена за обезбеђење јавног реда и мира. У трећем поглављу под насловом *Први документи о организацији и надлежности полиције и жандармерије у Србији*, аутори нас најпре укратко упознају са организацијом и надлежностима полиције у Немањинској Србији. Нововековни обновљивци српске државе су, почев већ од Првог српског устанка, значајну пажњу поклањали питању обављања полицијских послова, о чему сведочи организовање редовне и сталне полиције у Београду још 1807. године, као и израда *Начертанија устројства полицијске власти у Београду и по тим прочим мјестима Отчества*, поднетог првом министру унутрашњих дела, Јакову Ненадовићу, одмах по његовом наименовању 1811. године. Аутори најпре истичу напор устаничких вођа да установљену полицијску власт правно уреде, а затим анализирају и садржину овог акта, којим су одређени основни принципи устројства полиције и њена организација. Јасно раздвајање полицијске од војне и судске функције, предвиђено овим нацртом, по мишљењу аутора добија на значају када се имају у виду околности у којима је он рађен. Мора импоновати напор наших предака да, у време када се назирао слом устаничке државе и под претњом васпостављања турске власти, створе модерне државне органе. Аутори нас даље укратко упознају са развитком полицијске службе у Србији кнеза Милоша Обреновића, посебно наглашавајући утемељеност образовања Попечитељства унутрашњих дела у тзв. Турском уставу из 1838. године. Следећи првани пропис чију су садржину аутори анализирали јесте *Устроение управитељства вароши Београда*, којим је формирана полиција у Београду као посебан полицијски орган, и први пут је предвиђено формирање жандармерије у Србији. Београдска жандармеријска чета истакла се приликом сукоба са турском војском на Чукур-чесми, у јуну 1862. године, жртвујући шест својих чланова за добробит отаџбине. Аутори су овом чину на сажет начин одали пошту, нагласивши да се управо у спомен на тај догађај верски празник Духови од 2001. године прославља као Дан Министарства унутрашњих послова. У четвртом поглављу под насловом *Жандармеријска служба у Краљевини Србији*, анализирани су формирање, организација и надлежност жандармерије

од проглашења Србије за краљевину, 22. фебруара 1882. године, до Првог светског рата. Посебну пажњу аутори су посветили *Закону о жандармерији*, од 11. јуна 1884. године, не само зато што је реч о првом специјалном закону о жандармерији, већ и због тога што ће он постати темељно полазиште свих каснијих закона о жандармерији. Аутори оправдано наглашавају да је реч о свеобухватном, посебном правном акту који регулише сва питања од значаја за функционисање жандармерије. *Законом* из 1884. године жандармерија је организована као самостална војна установа са засебном командом, која је у погледу обављања полицијских послова прикључена полицијским властима. На крају овог поглавља дат је и списак свих команданата жандармерије од њеног оснивања до 1910. године. У петом поглављу под насловом *Жандармерија у Југославији између два рата*, анализирани су закони и други правни прописи о жандармерији у Краљевини СХС и Краљевини Југославији до почетка Другог светског рата. Иако је реч о прописима који регулишу организацију и рад жандармерије, њиховим пажљивим упоредно-историјским читањем могу се уочити све турбуленције кроз које је пролазила прва заједничка држава Јужних Словена, у којој су од самог настанка биле присутне и клице будућег раздора међу народима који су је чинили, а чије ће крајње исходиште бити државни слом у грађанском рату. Шесто поглавље под насловом *Полиција и жандармерија у Републици Србији* посвећено је обнављању жандармерије у Србији, али и реформским процесима у полицији који су, у крајњој линији, и заслужни за повратак жандармеријске службе у оквиру српске полиције. Детаљно је описан сам ток оснивања Жандармерије, а прецизно су обрађени и њена организација и надлежност у савременим условима. У *Закључку* аутори наглашавају жељу да њихов рад не буде схваћен као крајњи домет у бављењу овом темом, већ управо као подстицај за нове истраживачке подухвате у овом правцу, преузимајући обавезу да и сами наставе са објављивањем прописа од значаја за жандармеријску службу, који су услед потреба селекције овом приликом морали бити изостављени.

Други део монографије под насловом *Прилози* садржи фототипске преписе докумената (закона и уредби) изложених хронолошким редом. То су: *Начертаније устројства полицајне власти у Београду и прочим мјестима Отчества* из 1811, *Устроение управителства вароши Београда од 18. фебруара 1860. године*, *Устроение управителства вароши Београда од 11. јула 1860. године*, *Закон о жандармерији од 11. јуна 1884. године*, *Уредба о формацији, наоружању, оделу, спреми, дужностима и настави жандармерије од 28. јула 1884. године*, *Уредба о задатку, попуњавању, формацији, снабдевању, дужностима и настави окружне жандармерије од 14. априла 1889. године*, *Закон о јавној безбедности од 31. јануара 1905. године*, *Уредба о формацији, опреми,*

надлежности, дужностима и настави жандармерије од 26. фебруара 1919. године, Закон о жандармерији од 18. фебруара 1922. године, Уредба о формацији жандармерије од 17. децембра 1923. године, Уредба о формацији жандармерије од 14. децембра 1929. године, Закон о жандармерији од 27. септембра 1930. године. Имајући у виду чињеницу да се ради о оригиналним документима чије је проналажење захтевало изузетан истраживачки напор, јасно је да управо овај део даје посебну вредност монографији. Објављивањем ових извора аутори су дали значајан допринос очувању и актуелизовању код нас често занемарене а богате архивске грађе. Чак и летимичним прегледом публикованих докумената читалац се не може отети утиску да је нововековна Србија својим законодавним радом кроз историју ишла у корак са модерним схватањима. То би могао бити путоказ и за неке будуће подухвате.

У целини узев, монографија **Жандармерија у Србији** представља вредно дело чије су историјске целине вешто укомпоноване, које је прегледно, како укупно, тако и по поглављима, уз правилан избор и распоред преко 100 фуснога, изузетно обрађене шематске приказе и 25 квалитених фотографија.

По оцени рецензената (проф. др Жељко Никач, проф. др Андреја Савић, доц. др Бранко Крга и генерал-потпуковник Нинослав Крстић), аутори су у обради изложеног материјала користили на правилан начин нормативно-правни и друге методе неопходне за стручно сагледавање проблема. Текст монографије је једноставно изложен, илустративан и свима разумљив, те може бити од користи за све оне који креирају нова решења у разматраној области, за оне који раде у појединим деловима система безбедности у Србији, за запослене у високошколским установама безбедносног карактера, а најзад и за шири круг читалаца који показују интересовање за ову проблематику.

Монографија **Жандармерија у Србији**, генерал-мајора Жарка Браковића и доц. др Томислава Радовића се, захваљујући својим квалитетима, може подједнако препоручити свима који показују стручно и професионално интересовање за ову област, као и широј заинтересованој јавности.